

TIN HỌC ĐẠI CƯƠNG

BÀI 2: THUẬT TOÁN & CÁC KHÁI NIỆM CƠ BẢN TRONG C++

Phạm Xuân Cường
Khoa Công nghệ thông tin
cuongpx@tlu.edu.vn

Nội dung bài giảng

1. Thuật toán

- Biểu diễn bằng mã giả
- Biểu diễn bằng sơ đồ khối

2. Các khái niệm cơ bản trong C++

- Chú thích
- Câu lệnh và khối lệnh
- Định danh
- Các kiểu dữ liệu
- Biến & Hằng
- Toán tử
- Các hàm toán học

Thuật toán

- Dãy hữu hạn bước giải quyết một vấn đề
- Ví dụ: Tính tổng $S = a + b + c$
 - Bước 1: Cung cấp giá trị cho a, b, c
 - Bước 2: Tính $t = a + b$
 - Bước 3: Tính $S = t + c$
 - Bước 4: Thông báo giá trị của tổng S

- Có thể có nhiều thuật toán giải quyết cùng một vấn đề
- Ví dụ: Tính giá trị biểu thức $bt = a * (b + c)$

Thuật toán 1

1. Nhập giá trị của **a**, **b**, **c**
2. Tính $t = b + c$
3. Tính $bt = a * t$
4. Thông báo giá trị của **bt**

Thuật toán 2

1. Nhập giá trị của **a**, **b**, **c**
2. Tính $t1 = a * b$
3. Tính $t2 = a * c$
4. Tính $bt = t1 + t2$
5. Thông báo giá trị của **bt**

- Dừng mã giả:
 - Ngôn ngữ linh hoạt, tùy người viết
 - Không dài dòng như ngôn ngữ tự nhiên
 - Không khắt khe như ngôn ngữ lập trình
- Dừng sơ đồ khối:
 - Mỗi khối có một ý nghĩa xác định
 - Mỗi tên nối các khối thể hiện trình tự các bước

Ví dụ về mã giả

Bài toán: Tính điện trở tương đương R_{td} của hai điện trở R_1 và R_2 mắc song song (Công thức đã biết: $1/R_{td} = 1/R_1 + 1/R_2$)

Thuật toán: Tính điện trở tương đương

Đầu vào: R_1 và R_2

Đầu ra: R_{td}

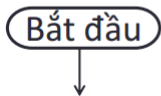
Bắt đầu

1. Nhập giá trị của R_1 và R_2
2. **if** $R_1 \leq 0$ **or** $R_2 \leq 0$ **then**
3. Báo lỗi và kết thúc
4. **else**
5. Tính $tg = 1/R_1 + 1/R_2$
6. Tính $R_{td} = 1/tg$
7. **end if**
8. **return** R_{td}

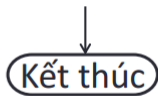
Kết thúc

Các khối cơ bản trong sơ đồ khối

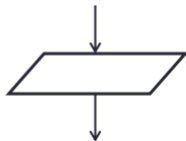
Bắt đầu
thuật toán

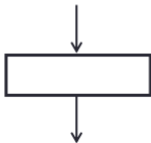
Kết thúc
thuật toán

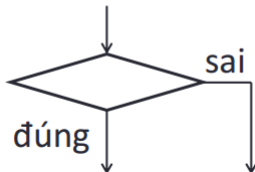
Nhập xuất

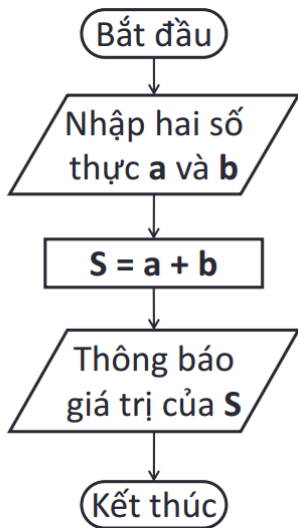
Xử lý

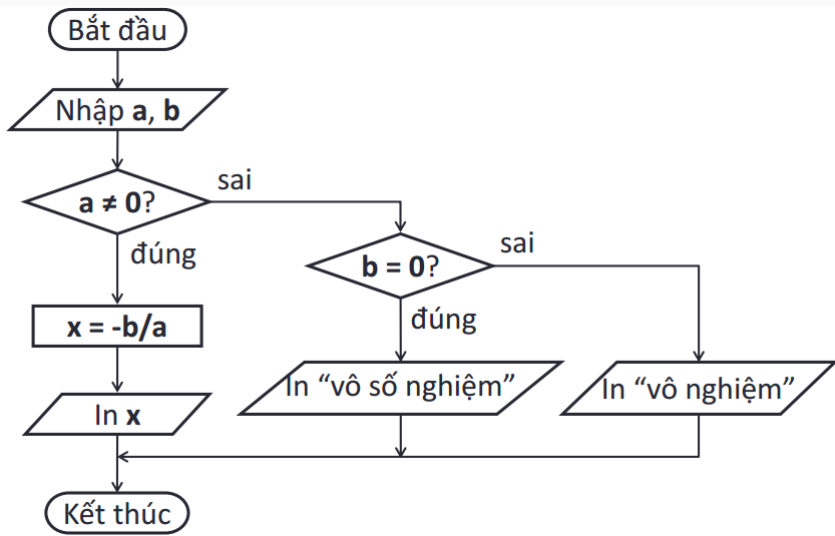
Kiểm tra điều kiện

Sơ đồ khối tính tổng hai số thực

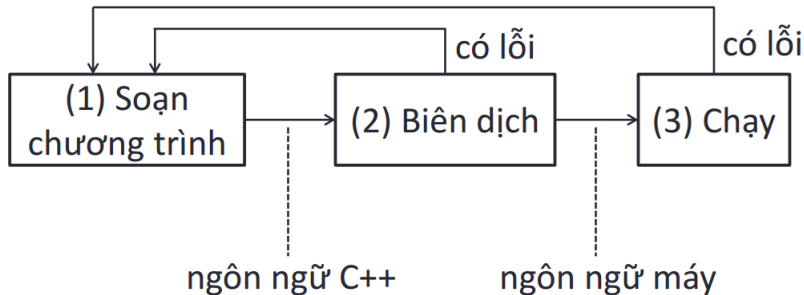
Sơ đồ khối giải phương trình bậc nhất $ax + b = 0$

Các khái niệm cơ bản trong C++

1. Xác định và phân tích vấn đề
2. Xây dựng thuật toán giải quyết vấn đề
3. Viết chương trình theo thuật toán ở bước 2
4. Chạy thử, kiểm tra và sửa các lỗi

Các bước lập trình

Phần mềm Dev-C++ hỗ trợ các bước lập trình bên trên.

- Cho phép viết, biên dịch (ấn phím F9), chạy (ấn phím F10) và gỡ lỗi các chương trình C++
- Bao gồm:
 - Trình biên tập chương trình nguồn C++
 - Trình biên dịch C++
 - Trình gỡ lỗi C++
- Tải về tại đây: Dev-C++

Viết chương trình C++ đầu tiên

Bước 1: Mở phần mềm Dev-C++

Bước 2: Tạo tệp nguồn C++ (ấn tổ hợp phím Ctrl + N)

Bước 3: Gõ vào chương trình C++ sau đây

```
// Đây là chương trình C++ đầu tiên
#include <iostream>
using namespace std;
int main()
{
    cout << "Xin chào các bạn";
    return 0;
}
```

Bước 4: Biên dịch và chạy (ấn phím F11)

Cấu trúc chương trình C++

- Phần định hướng bộ tiền xử lý:

`#include <iostream>`

- Phần khai báo sử dụng không gian tên:

`using namespace std;`

- Phần thân chương trình

`int main() { ... }`

- Khi chạy chương trình, các câu lệnh trong hàm main được thực thi tuần tự

Chú thích

- Chú thích dùng để giải thích ý nghĩa của các câu lệnh
- Bắt đầu từ hai dấu gạch chéo (//) cho đến hết dòng
- Chú thích một dòng:
// Đây là chú thích trên một dòng
- Chú thích nhiều dòng:
// Đây là chú thích
// trên hai dòng
- Có thể viết chú thích ngay sau câu lệnh:
cout << "Xin chào"; // hiển thị dòng "Xin chào"

- Câu lệnh:
 - Phải kết thúc bằng dấu chấm phẩy (;)
 - Thực hiện một thao tác cụ thể:
 - Hiển thị thông điệp: `cout << "Xin chào";`
 - Gán giá trị cho biến: `x = 10;`
 - v.v. . . .
- Khối lệnh: gồm nhiều câu lệnh đặt trong cặp dấu móc ({ })

```
if (x > 0) {  
    y = 1/x;  
    cout << y;  
}
```

Định danh (tên)

- Có nhiều thực thể trong chương trình C++: biến, hằng, hàm, v.v. . .
- Mỗi thực thể có một định danh (tên)
`int n1; // biến nguyên có tên là n1`
- Các quy định khi đặt tên:
 - Chỉ dùng chữ cái (a . . . z, A . . . Z), chữ số (0 . . . 9) và dấu gạch dưới (`_`)
 - Bắt đầu bằng chữ cái hoặc dấu gạch dưới
 - Không trùng với các từ khóa C++ (như `int`, `return`, `if`, `for`, `while`, v.v. . .)

Định danh (tên)

- Định danh có phân biệt chữ hoa chữ thường
- Những định danh sau đây là khác nhau:
HoTen, hoten, Hoten, hoTen, HOTEN
- Một vài quy ước (không bắt buộc) khi đặt tên:
 - Tên biến và hàm dùng chữ thường
Ví dụ: x1, x2, hoten, tinh_tong
 - Tên hằng dùng toàn chữ hoa:
Ví dụ: SO_PI, DIEM_CHUAN, MIN, MAX

Các kiểu dữ liệu

Tên kiểu	Ý nghĩa	Kích thước (Byte)	Miền giá trị
char	Ký tự	1	các ký tự (a, b, c, +, -, ...)
short	Số nguyên	2	-32,768 đến 32,767
int	Số nguyên	4	$-2^{32}/2$ đến $2^{32}/2 - 1$
float	Số thực	4	$\approx -3.4 \times 10^{38}$ đến 3.4×10^{38}
double	Số thực	8	$\approx -1.7 \times 10^{308}$ đến 1.7×10^{308}
bool	Kiểu logic	1	true (đúng), false (sai)

Chú ý: Ở đây, ta dùng dấu chấm làm dấu thập phân (giống như trong C++), dấu phẩy làm dấu phân tách từng cụm ba chữ số trong số nguyên cho dễ đọc.

Cách viết số và ký tự trong C++

- Viết số nguyên và số thực như trong toán (nhưng phải dùng dấu chấm làm dấu thập phân)
 - Ví dụ: 25, -38, 1.48, -12.9
- Viết số thực khoa học: $1.2e3 = 1.2 \times 10^3$
- Phải đặt các ký tự giữa hai dấu nháy đơn ('')
 - Ví dụ: 'a', 'D', '+', '&'
- Các ký tự đặc biệt:
 - '\n' ký tự xuống dòng
 - '\t' dấu tab
 - '\"' dấu nháy đơn
 - '\"' dấu nháy kép
 - '\\' dấu gạch chéo ngược

- Ký tự được đặt giữa hai dấu nháy đơn ('):
'a', 'D', '+', '&'
- Chuỗi ký tự được đặt giữa hai dấu nháy kép ("):
"Xin chào các bạn"

- Chứa dữ liệu thuộc một kiểu cụ thể
- Chiếm một vùng trong bộ nhớ máy tính, có kích thước bằng kích thước kiểu dữ liệu của nó
- Cách khai báo:
`<tên kiểu> <tên biến>;`

- Ví dụ:

`int` n; // biến nguyên tên là n

`double` x; // biến thực tên là x

- Khai báo nhiều biến cùng kiểu:

`int` n1;

`int` n2; ⇔ `int` n1, n2;

- Dùng để gán giá trị cho biến

- Cú pháp:

<tên biến> = <biểu thức>;

- Ví dụ:

double x; // x không xác định

x = 1.6; // x có giá trị 1.6

x = 1.1 + 2; // x có giá trị mới là 3.1

// Kết hợp khai báo và khởi tạo giá trị

int n = 8; // n có giá trị 8

Làm việc với biến

```
#include <iostream>
using namespace std;
int main()
{
    int n1, n2;
    int tong;
    cin >> n1; // nhập giá trị cho n1
    cin >> n2; // nhập giá trị cho n2
    tong = n1 + n2; // tính tổng hai số
    cout << tong; // hiển thị tổng
    return 0;
}
```

- Có giá trị không thay đổi được
- Cung cấp tên gọi cho một giá trị khó nhớ
- Cách khai báo: `const` <tên kiểu> <tên hằng> = <giá trị>;
- Ví dụ:

```
const int MAX = 100;
```

```
const float DIEM_CHUAN = 18.5;
```

```
#include <iostream>
using namespace std;
int main()
{
    const float PI = 3.14;
    const int N = 10;
    N = 20; // error: loi bien dich
    float r = 2.2;
    float s = PI * r * r;
    cout << s;
    return 0;
}
```

- Toán tử số học
- Toán tử so sánh
- Toán tử logic
- Toán tử điều kiện

- Cộng (+), trừ (-), nhân (*), chia (/), chia lấy phần dư (%)
- Ví dụ:
 - $1.2 + 3.4 \rightarrow 4.6$
 - $20 - 15 \rightarrow 5$
 - $3 * 2.2 \rightarrow 6.6$
 - $5 / 2 \rightarrow 2$ (chia lấy phần nguyên khi áp dụng vào hai số nguyên)
 - $5 / 2.0 \rightarrow 2.5$ (chia như thông thường khi áp dụng vào hai số thực)
 - $5 \% 2 \rightarrow 1$ (số dư là 1)

- Toán tử gán phức hợp gồm một toán tử và dấu bằng
- Ví dụ: $+=$, $-=$, $*=$, $/=$, $\%=$
`double` $x = 1$;
 $x += 1$; (lấy x cộng 1 rồi gán lại cho x , do đó x sẽ bằng 2 sau phép gán phức hợp này)
 $x *= 2.4$; (lấy x nhân 2.4 rồi gán lại cho x , do đó x sẽ bằng 4.8 sau phép gán phức hợp này)
- Toán tử gán phức hợp cho phép viết mã ngắn gọn hơn

- Toán tử tăng (++): Tăng giá trị của biến một đơn vị, có thể viết trước hoặc sau tên biến

```
int n = 2;
```

```
++n; // n sẽ bằng 3 sau câu lệnh này
```

```
n++; // n sẽ bằng 4 sau câu lệnh này
```

- Toán tử giảm (--): Giảm giá trị của biến một đơn vị, có thể viết trước hoặc sau tên biến `int n = 2;`

```
--n; // n sẽ bằng 1 sau câu lệnh này
```

```
n--; // n sẽ bằng 0 sau câu lệnh này
```


Toán tử so sánh

- So sánh giá trị của hai biểu thức
- Trả về giá trị logic (**true/false**)

Toán tử	Ý nghĩa	Ví dụ
$>$	Lớn hơn	$6 > 3$ trả về true , $6 > 8$ trả về false
$<$	Nhỏ hơn	$2 < 5$ trả về true , $2 < 0$ trả về false
$>=$	Lớn hơn hoặc bằng	$8 >= 7$ trả về true , $8 >= 9$ trả về false
$<=$	Nhỏ hơn hoặc bằng	$8 <= 8$ trả về true , $6 <= 2$ trả về false
$==$	Bằng	$1 == 1$ trả về true , $2 == 3$ trả về false
$!=$	Khác	$4 != 5$ trả về true , $6 != 6$ trả về false

Làm việc với toán tử số học và toán tử so sánh

```
#include <iostream>
using namespace std;
int main()
{
    double x = -2.6;
    if (x < 0)
        x = x + 5.6;
    cout << x; // in 3 len man hinh
    return 0;
}
```

- Phép và logic (`&&`):
 - Trả về `true` nếu cả hai toán hạng là `true`
 - VD: biểu thức `"3 > 2 && 1 < 5"` có giá trị `true`
- Phép hoặc logic (`||`)
 - Trả về `true` nếu có ít nhất một toán hạng là `true`
 - VD: biểu thức `"9 == 7 || 2 > 1"` có giá trị `true`
- Phép phủ định logic (`!`) : Đảo ngược giá trị logic
 - VD1: biểu thức `"!(2 > 3)"` có giá trị `true`
 - VD2: biểu thức `"!(4 == 4)"` có giá trị `false`

Làm việc với toán tử logic

```
#include <iostream>
using namespace std;
int main()
{
    double x = -2.6;
    if (x > 0 || x < -1)
        x = x + 0.6;
    cout << x; // in -2 len man hinh
    return 0;
}
```

- Cú pháp:
 $\langle \text{điều kiện} \rangle ? \langle \text{biểu thức 1} \rangle : \langle \text{biểu thức 2} \rangle$
- Ý nghĩa:
 - Điều kiện là một biểu thức có giá trị logic
 - Nếu điều kiện đúng, trả về giá trị của biểu thức 1
 - Nếu điều kiện sai, trả về giá trị của biểu thức 2
- Ví dụ:
 $3 > 8 ? 10 : 20 + 30 \rightarrow \text{trả về } 50$
 $5 < 6 ? 12 : -100 \rightarrow \text{trả về } 12$

Làm việc với toán tử điều kiện

```
#include <iostream>
using namespace std;
int main()
{
    int n = -4;
    double x;
    x = n > 0 ? 1.2 : -3.4; // x sẽ bằng -3.4
    cout << x;
    return 0;
}
```

Độ ưu tiên của các toán tử

Toán tử	Loại toán tử
()	Cặp ngoặc
+ - ++ -- !	Một ngôi
* / %	Nhân chia
+ -	Cộng trừ
< <= > >=	So sánh hơn
== !=	So sánh bằng
&&	Phép và logic
	Phép hoặc logic
?:	Toán tử điều kiện
= += -= *= /= %=	Phép gán

Các hàm toán học

Để sử dụng các hàm toán học, phải viết thêm dòng sau đây ở đầu chương trình C++:

```
#include <cmath>
```

Hàm	Ý nghĩa
<code>sqrt(x)</code>	Tính căn bậc hai của x
<code>pow(x,y)</code>	Tính hàm mũ x^y
<code>fabs(x)</code>	Tính giá trị tuyệt đối của x
<code>exp(x)</code>	Tính hàm mũ e^x ($e \approx 2.71828$)
<code>log(x)</code>	Tính lôgarit cơ số e của x
<code>log10(x)</code>	Tính lôgarit cơ số 10 của x
<code>round(x)</code>	Làm tròn x (VD: $2.2 \rightarrow 2$, $2.6 \rightarrow 3$)

Các hàm toán học

Hàm	Ý nghĩa
$\text{floor}(x)$	Hàm sàn, trả về số nguyên lớn nhất nhưng không lớn hơn x . VD: $\text{floor}(3.8)$ trả về 3
$\text{ceil}(x)$	Hàm trần, trả về số nguyên nhỏ nhất nhưng không nhỏ hơn x . VD: $\text{ceil}(3.8)$ trả về 4
$\sin(x)$ $\cos(x)$ $\tan(x)$	Tính sin, cos và tg của x , trong đó x đo bằng radian
$\text{asin}(x)$ $\text{acos}(x)$ $\text{atan}(x)$	Tính arcsin, arccos và arctg của x , giá trị trả về đo bằng radian

Làm việc với các hàm toán học

```
#include <iostream>
using namespace std;
int main()
{
    double x = 9.0;
    cout << sqrt(x); // in ra 3
    cout << round(4.6); // in ra 5
    return 0;
}
```

Questions?